

- **Autor:** Ks. Wojciech Cichosz
 - **Tytuł:** *Przypadek i konieczność w egzobiologii*
 - **Źródło:** red. W. Dyk, *Egzobiologia czyli poszukiwanie życia w kosmosie*, Szczecin 2002, s. 111-114
-

PRZYPADEK I KONIECZNOŚĆ W EGZOLOGII*

Non omnis moriar!
[Horatius Quintus Flaccus]

Nie tylko Horacy, ale i inni – nie cali umarli. Należą do nich również Ci, którym tę konferencję poświęcamy: ks. prof. dr hab. Szczepan W. Ślaga oraz – mój Mistrz i Przyjaciel – ks. prof. dr hab. Kazimierz Kloskowski. Pozwolę sobie na krótką refleksję osobistą. Książk K. Kloskowski żył „bardzo szybko”, tak jakby się dokądś spieszył: w wieku 31 lat uzyskał tytuł doktora, habilitację po kolejnych sześciu latach, a w wieku 43 lat Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadał mu tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. Cieszył się nim zaledwie trzy lata. Dzisiaj pyta i poszukuje dalej, wraz z nami, tym razem – życia w kosmosie.

Podjąć temat egzobiologii to nie lada zadanie, albowiem trudno się zwrócić w jakąkolwiek stronę i udać w określonym kierunku. Okazuje się, że dotychczasowe badania przyrodnicze zaczątków życia stoją nie przed dylematem interpretacji powstania życia drogą przypadku lub konieczności, lecz przed dylematem: czy z pomocą przypadku przyczynowo wyjaśniać, czy też zrezygnować z prób wyjaśnienia genezy życia¹. Nie ma dziś żadnych wątpliwości, iż problem genezy życia może stanowić przedmiot badań zarówno nauk przyrodniczych, jak i filozoficznych. Pierwsze z nich ograniczają się do wyodrębnienia i zinterpretowania określonych faktów przyrodniczych w ramach – używając wyrażenia Kazimierza Kłósaka – empirycznych opisów fenomenologicznych, drugie zaś prowadzą dociekania o charakterze

* Egzobiologia – dział biologii zajmujący się poszukiwaniem form życia na Ziemi w ekstremalnie niekorzystnych warunkach. *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 2000: „Egzo- pierwszy człon wyrazów złożonych, wskazujący na zewnętrzny, usytuowany lub skierowany na zewnątrz zakres działania jakiegoś zjawiska (określanego drugim członem)”.

¹ Por. K. Kloskowski, *Rola przypadku w genezie życia*, red. J.M. Dołęga i J. Meller, „Episteme”, 2000, nr 3, s. 33; W. Dyk, *Rola praw biologicznych w wyjaśnianiu ewolucyjnym*, Szczecin 1998; A. Lemańska, K. Kloskowski, *Empiriologiczna teoria nauk szczegółowych*, red. M. Lubański, Sz.W. Ślaga, „Z Zagadnień Filozofii Przyrodnozawstwa i Filozofii Przyrody”, t. XV, Warszawa 1996, s. 183-226.

metodologiczno-epistemologicznym oraz ontologicznym, poszukując i odwołując się tym samym do adekwatnych przyczyn sprawczych.

Rozważania na temat możliwości powstania życia (również w kosmosie), jego czasu i miejsca, przypadkowości czy też konieczności, mogą prowadzić do zasadniczych wniosków, o których, notabene, pisze ks. prof. Kazimierz Kloskowski w jednej ze swoich książek². I tak, po pierwsze, przypadek nie jest samoistną przyczyną procesów ewolucji prebiotycznej, albowiem na zakres pojęcia „przyczyna” składają się, oprócz przypadku, także „konieczności naturalne”, czyli związki i struktury podlegające ewolucji fizykochemicznej. W takim też sensie można mówić, że przypadek i „konieczności naturalne” określają kierunek procesów zachodzących na pierwotnej Ziemi, jak również w kosmosie. Po drugie, dane zjawisko, na przykład powstania życia, nazywa się zdarzeniem przypadkowym, ze względu na określone prawo przyrody, chociaż nie wyklucza ono możliwości, iż w kontekście innego prawa będzie zaliczane do klasy zdarzeń koniecznych (prawo strukturalne, prawo probabilistyczne). Po trzecie, poszukując podtekstu filozoficznego dla zawartych w teoriach interpretacji, odnosi się wrażenie, że w teorii genetycznej i fotochemicznej uwzględnia się determinizm mechaniczny (słaba znajomość przyczyn ewolucji prebiotycznej). Ponadto, w dawniejszych teoriach na temat powstania życia (dotyczy to również koncepcji Jacquesa Monoda) zauważamy wyraźną zależność twierdzeń o początku życia od determinizmu statystycznego (odwoływanie się do obliczeń, które służą do potwierdzenia lub zanegowania zdarzeń przypadkowych). Wobec tych sformułowań, można dodać jeszcze jedno ważne stwierdzenie: we współczesnych teoriach odwoływanie się do przypadku opiera się na tak zwanym autodeterminizmie strukturalnym, w którym istotne są zdarzenia o charakterze masowym (seria prób), liczbowe wyrażenia możliwości zachodzenia kolejnych zdarzeń (polimeryzacja związków chemicznych, które przyjmowały pewne własności ze względu na mający się pojawić układ).

Wobec tego, nietrudno zauważyć, że podłożem różnicującym poszczególne koncepcje abiogenezy jest w szczególności to, że w swoich wywodach na temat przypadku odwołują się albo do determinizmu mechanicznego (teoria genetyczna i fotochemiczna), albo do determinizmu statystycznego (teoria probabilistyczna i J. Monoda) lub wreszcie – co czynią wszystkie teorie współczesne – do tak zwanego determinizmu strukturalnego.

Ponadto, należałoby postulować, że w twierdzeniu, iż przypadek to przyczyna (inicjator) ewolucji, ukryty jest postulat jego celowego działania. Z kolei, przez celowe działanie ro-

² K. Kloskowski, *Rola przypadku...*, s. 43; W. Krajewski, *Konieczność, przypadek, prawo statystyczne*, Warszawa 1982; W.J.H. Kunicki-Goldfinger, *Przypadek – konieczność – możliwość*, „Studia Filozoficzne”, 1988, nr 2, s. 129-137.

zumie się zespół funkcji zachodzących pomiędzy zjawiskami. A to, z kolei, rodzi – niemal automatycznie – kolejne pytanie: czy nie narzuca się owej celowości zdarzeniom przypadkowym?³.

Uczestnicząc w tej salonowej debacie, w tym intelektualnym zmaganiu się z problemem poszukiwania życia w kosmosie, warto przypomnieć, że wszystkie teorie poznania przyrodniczego są tylko obrazami czy też hipotetycznymi modelami i prawdopodobnymi rekonstrukcjami powstawania życia. W takim też kontekście może rodzić się przeświadczenie pewnego rodzaju ograniczenia poznawczego. Niemniej jednak przypadek może stanowić przyczynę, jednak tylko wówczas, gdy jest związany z koniecznościami naturalnymi, panującymi w pierwotnym kosmosie.

COINCIDENCE AND NECESSITY IN EXOBIOLOGY

Taking up the subject of exobiology is a huge challenge as it is hard to choose some specific direction. Biological research into the origin of human life that has been taken so far has faced some dilemma. The dilemma is not whether we came into being through coincidence or necessity. The dilemma is whether to explain, using the coincidence, the beginning of human life or to give the whole explanation up. Nowadays there is no doubt that the very problem of the origin of our life may be the subject of examination for natural scientists as well as for philosophers.

The coincidence isn't a spontaneous reason for all the processes of prebiotic evolution. The concept of reason is composed of the coincidence but also some „natural necessities”. These necessities are connections and structures, which are subject to physicochemical evolution. Second of all, the given phenomenon, for instance of human origin, is called an accidental event. It's called like this as regards the laws of nature, although it doesn't mean that, by some other law, it would be classified as a necessary event (structural law, probabilistic law). Third of all, while looking for a philosophical meaning of the given theoretical interpretation, one has the impression that there is mechanical determinism taken into consideration in genetic and photochemical theory.

³ K. Klokowski, *Zagadnienie determinizmu ewolucyjnego. Studium biofilozoficzne*, Gdańsk 1990, s. 217; idem: *Między ewolucją a kreacją*, Warszawa 1994; M. Heller, *Historia kosmiczna i jej granice. Miejsce historii wszechświata w historii kultury*, „Znak”, 1993, nr 5, s. 4-14; idem, *Szczęście w przestrzeniach Banacha*, Kraków 1995; W. Krajewski, *Czy przesłanki wyjaśniania naukowego muszą być prawdziwe?*, „Studia Filozoficzne”, 1986, nr 7, s. 1-15.

Therefore, one should postulate that if the coincidence is the reason for evolution, there is a postulate of its intentional operation. Next, such an intentional operation is understood as a set of functions, which take place between phenomena. Here, almost automatically, the next question is raised: *isn't that intention imposed to accidental events?* All the theories of natural cognition are nothing but pictures or hypothetical models and probable reconstruction of the origin of life. In such a context, one may perceive some kind of cognition restriction. Nevertheless, the case may be the reason providing that it is connected with natural necessities, which rule in the primeval universe.